

Radio Nord levde inte länge - men vinnet liv det blev!

■ Den kommersiella radio-stationen Radio Nord levde endast 16 månader på ett fartyg i början av 1960-talet – men vilket liv det blev.

■ Sveriges Radios döda chefer höll krismöten. Riksdagen debatterade och regeringen rasade. I ett hemligt PM övervägdes drastiska åtgärder: störningssändare, ny lagstiftning – eller helt enkelt att kapa fartyget!

■ – Politikerna blev över-raskade. De var inte beredda på utvecklingen, säger Lars-Åke Engblom, medieprofessor i Jönköping.

Klockan var strax efter tio på förmiddagen, onsdag den 8 mars 1961. Fartyget Bon Jour låg ankrad på internationellt vatten utanför Nysshamen. Det var dags. Sveriges mest betydelsefulla piratradio drog i gång sändningarna med Radio Nord-valsen "Kärleken i rymden", specialinscener av Evert Taube och framförd av nationalskalden själv med kör och orkester. En oväntat elegant inledning från en station som i eftermälet framställs som en sorts galen popradio. Stationens chef Jack Kotschack hälsade välkomna, berättade Expressen i en kort artikel samma dag och citerade hans introduktion:

– Kära lyssnare. Radio Nord är verkligen. Efter nästan två års förberedelser och många förhinder har jag äran att presentera Europas modernaste radiostation.

Radio Nord var för 50 år sedan en fräck uppstickare, en kommersiell radiostation som dygnet runt spelade musiken som ståtliga Sveriges Radio inte ville

ta i – och kalla "skvalmusik". Stationen var inte först av piraterna, men den blev populärast och fick en avgörande betydelse för radioutvecklingen i Sverige. Man kunde

rätta in väglängderna i en 495 meter mellanväg på radion och höra svenska diskotekets spela Elvis Presley, Drifters, Paul Anka, Petula Clark och Ray Charles. Men också svensk populärmusik som Anita Lindblom, Little Lills-Babs, Siv Malmkvist, Little Gerhard och Ann-Louise Hansson.

Men att Radio Nord ville vara så bred som möjligt – för att kunna sälja så mycket reklam som möjligt – stod klart på en gång. Här spelades jazz med Patte Wickman, klassiskt piano med Käbi Lahtela, dragospel med Calle Juliarbo, och

TILL SJÖSS. Här syns grundaren av Radio Nord, Jack Kotschack, på en segelbåt framför fartyget "Bon Jour" som de sände ifrån. Foto: STIG A NILSSON

smörsång med Carl Tornehave. Sten Hedman, väikänd före detta hovreporter, var som 19-åring diskjockey på Radio Nord. Han berättar: – Jag hade ett program som hette "Nordmorning", en morgonshow, gags och musik varvat med reklam. Vi hade både inspelat och livsändningar. Jag var ute och tjänstgjorde på båten ett par veckor i stöten. Jag minns att det var väldigt lugnt. Båten låg för ankar mitt i farleden och dyngarna var värre än sjögång. Siv Malmkvist – som redan var popstjärna med hits som "Flickor bak i bilen" och "Tunna skivor" – hade vunnit Melodifestivalen 1969 med "Augustin" – var gäst i första dagens sändningar.

Hon sjöng "April april", som hon en månad tidigare hade sjungit i Melodifestivalen och blivit fyra med.

– Jag var aldrig ute på fartyget. Mycket spelades in i studio och dumpades med flyg till båten, säger Siv Malmkvist, som redan hade en framgångsrik karriär i dåvarande Västyskland att tänka på. Jan Kotschack, som till piratstationens

Det finns en fin bild från Hollywood 1960 av Jack Kotschack när han med en drink i ena handen håller om den tidens kanske största stjärna, Marilyn Monroe.

tycks gilla Radio Nord: – "Tyvärr framgår det av hos Sveriges Radios befintligt material att Radio Nord's sändningar är banal skvalmusik av enklaste slag, avlysnas i en utsträckning som väcker förändring."

Personen Jack Kotschack retade också upp många. Han var en driven affärsman, uttrikad och inte skraj för något – utom havet. Han undvek så mycket han kunde att besöka fartyget Bon Jour.

– Han var en showman. Han älskade människor, och var totalt orörd för alla. Han kunde träffa världens mest kända och bara gå fram och hälsa. Han utgick från att alla ville träffa honom, säger Jan Kotschack.

Det är därför det finns en fin bild från Hollywood 1960 av Jack Kotschack när han med en drink i ena handen håller om den tidens kanske största stjärna, Marilyn Monroe.

– Jag undrar om det finns någon annan svensk som har fotats

des i Nicaragua och chartrades sedan av ett bolag i Liechtenstein

Trots att fartyget låg väl förankrat utanför Ornö var det i högsta grad på kollisionskurs med regeringen. En finsk flyktig med det konstiga namnet Kotschack utmanade radiomonopolet och lagstiftningen. Dessutom försökte Radio Nord köpa över Sveriges Radios största stjärna, Lennart Hyland!

Sveriges Radios styrelseordförande Per Eckerberg var en månad efter Radio Nord's premiär så uppretad att han beställde olaglig avlyssning av radiotraffiken mellan radiostationens kontor på Kammakargatan i Stockholm och fartyget Bon Jour.

Per Eckerberg skrev också ett ilsket brev till den socialdemokratiska statsministern Tage Erlander. Brevet finns återgivet i sin helhet i boken "Stick i väg Jack!" och är intressant läsning. Inte minst för att styrelseordföranden envisas med att skriva "skvalmusik" i stället för "skvalmusik".

Han var bekymrad över att lyssnarna tycks gilla Radio Nord:

– "Tyvärr framgår det av hos Sveriges Radios befintligt material att Radio Nord's sändningar är banal skvalmusik av enklaste slag, avlysnas i en utsträckning som väcker förändring."

Personen Jack Kotschack retade också upp många. Han var en driven affärsman, uttrikad och inte skraj för något – utom havet. Han undvek så mycket han kunde att besöka fartyget Bon Jour.

– Han var en showman. Han älskade människor, och var totalt orörd för alla. Han kunde träffa världens mest kända och bara gå fram och hälsa. Han utgick från att alla ville träffa honom, säger Jan Kotschack.

Det är därför det finns en fin bild från Hollywood 1960 av Jack Kotschack när han med en drink i ena handen håller om den tidens kanske största stjärna, Marilyn Monroe.

– Jag undrar om det finns någon annan svensk som har fotats

med Marilyn Monroe på det viset, säger Jan Kotschack och skratrar:

Alla hade åsikter om Jack Kotschack. SR-ordföranden Per Eckerberg benämnde Radio Nord-chefen "skum finsk flöktling" i sitt brev till statsministern. Sten Hedman uppläste sin chef som en "rolig, företagsam kille med en massa idéer" och Siv Malmkvist hade som ung popstjärna stor respekt för mannen med mustaschen.

– Jag var lite rädd för honom. Han var så myndig, och såg lite farlig ut. Men han var säkert en bra karl. Jag kan inte säga att jag kände honom, säger hon.

Radio Nord överlevde endast 16 månader: Men redan efter två månaders sändningar fick Sveriges Radio mest skvalmusik från regeringen för att kunna slå till-baka. Den 4 maj 1961 startades underhållningschefen Tage Danielsson (ja, den Tage Danielsson) Melodiradion i P2 för att återvinna lyssnare från piraterna – och året därpå startades den helt nya kanalen P3 med en lättare ton än P1 och P2.

Jan Kotschack menar att Radio Nord hade en helt avgörande roll i radios utveckling i Sverige i början av 1960-talet.

– De hade toppolster, sändning dygnet runt, nyheter varje timme – inget av det fanns hos Sveriges Radio. Men de fick på nolltid resurser för att konkurrera ut piraterna, säger han.

Medieprofessor Lars-Åke Engblom:

– Radio Nord hade en alldeles självklar betydelse: de satte fart på Sveriges Radio

och radioutvecklingen. Det var dessutom

ungefär samtidigt som Radio Luxemburg

utmanade SR genom att sända VM-

matchen i boxning mellan Ingo och Floyd. Sve-

riges Radio valde ju att inte referera den.

Den 21 maj 1962 antog riksdagen en ny lag som förbjöd Radio Nord: "Lagen om förbud i vissa fall mot rundradio-sändningar på öppna havet med mera". Jack Kotschack spelade som sista skiva "Stick i väg, Jack!" med Monica Zetterlund vid midnatt den 30 juni 1962.

Nu har det gått 50 år sedan Radio Nord drog i gång och radio- och tv-landskapet ser helt annorlunda ut. Men Jubileet firas på många sätt: Siv Malmkvist, Ann-Louise Hansson och Little Lills Åker på Radio Nord-tur runt riket i mars och april, flera lokalradiostationer tänker återutsläppa Radio Nord-program och från Isbrätternas Sankt Erik blir det tv-sändning i samband med Skångårds-mässan i Stockholm slutet av maj.

Bon Jour: fartyget som Radio Nord sände från, såldes och blev 1964 bas för den nya brittiska piratstationen Radio Caroline utanför Storbritanniens kust. Störst om Radio Caroline blev härom året framgångsrik och Oscarnominerad film: "The boat that rocked" med Philip Seymour Hoffman. Rhyss fibras och Kenneth Branagh. Det skulle Jack Kotschack – som avled 1988 – definitivt ha gillat.

Lars Lindström
lars.lindstrom@expressen.se